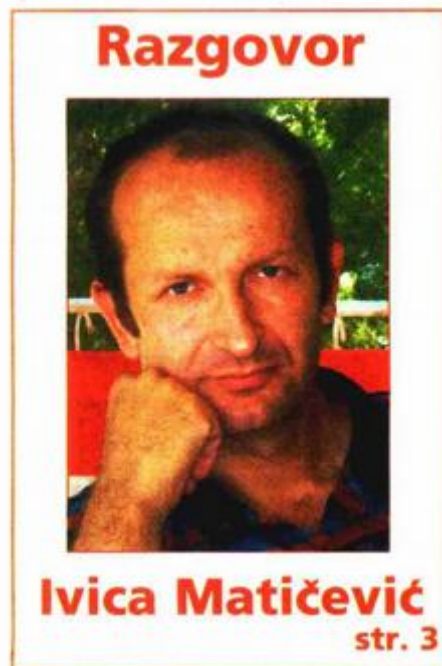

Evidencijski broj / Article ID: 12937361
Vrsta novine / Frequency: Tjedna
Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
Rubrika / Section:

Razgovor

Ivica Matičević,

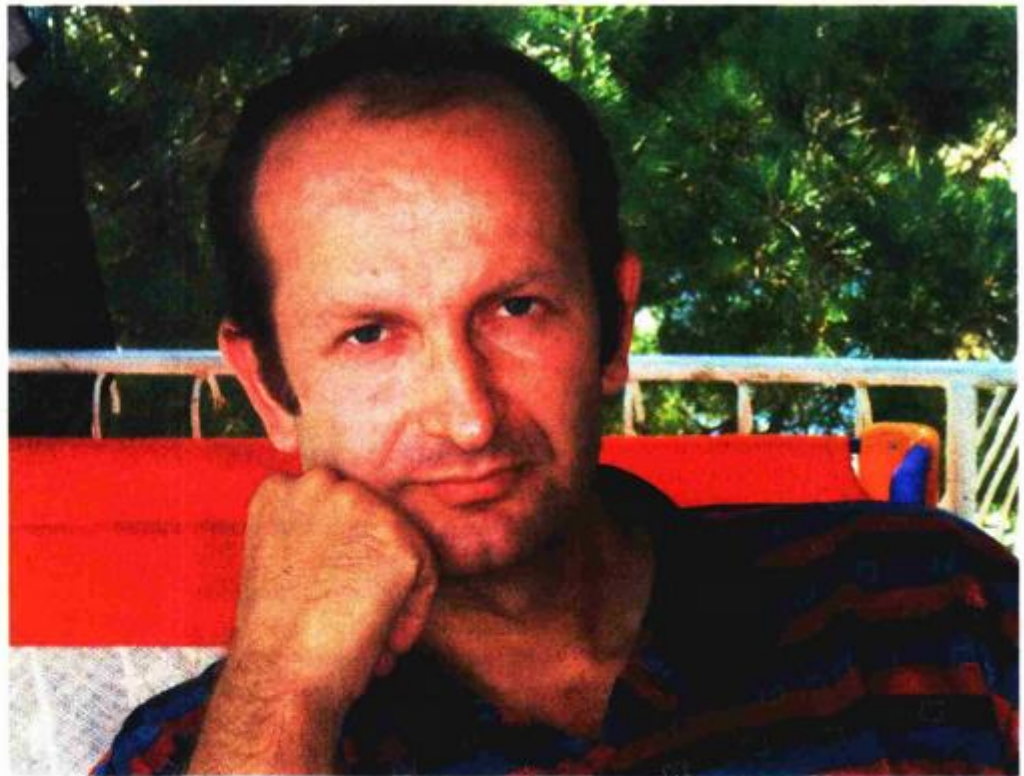
književni povjesničar i kritičar

Dr. sc. Ivica Matičević (Slavonski Brod, 1966.) diplomirao je komparativnu književnost i opću lingvistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Dvadeset godina radi u Zavodu za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU baveći se proučavanjem povijesti književne kritike, hrvatske realističke proze, drame i proze hrvatske moderne i ekspresionizma. Objavio je četiri knjige: *Raspeti Juda* (1996.), *Baklje u arhivima* (2004.), *Prostor slobode* (2007.), *Gorenje naroda* (2008.). Bio je glavni urednik dvotjednika za kulturnu *Vijenac* Matice hrvatske. Odnedavno je član Društva hrvatskih književnika i član redakcije njegove Male knjižnice. Razgovaramo s njim o nekim aspektima njegova književno-povijesnoga djelovanja

Gospodine Matičeviću, svojom primarnom vokacijom Vi ste književni povjesničar, no u posljednje vrijeme u „Republici“, časopisu DHK, očitujete se i kao kritičar, pratitelj i prosuditelj recentne hrvatske književnosti, pose-

se bavio poezijom, pomnije svladao sve zamke teorije i povijesti stiha, i onda udri u brojanje... kao što sada brojim elemente kompozicije, fabularne izgradnje, analepse i prolepse, digresije, kronotope, i što sve već ne u tom metajezici bučkurišu bez kojeg se, navodno, ne može...

Osobitu pozornost književne i kulturne javnosti izazvalo je Vaša knjiga „Prostor slobode: književna kritika u zagrebačkoj periodici od 1941. do 1945.“ (Matica hrvatska, Zagreb, 2007.). Knjiga je dobila i nekoliko uglednih nagrada (nagrada HAZU za književnost, Nagrada A. G. Matoš Matice hrvatske). Što Vas je potaknulo da se pozabavite tom slabo poznatom dionicom u hrvatskoj književnosti. Je li to možda njezina prešućenost, tabuiziranost? S kojim ste se poteškoćama, zaprekama sučelili radeći na toj zahtjevnoj i izazovnoj temi?

pristupa s preduvjerenjem. To znači da se zločinačka narav samog ustaškog režima prenosi na sve aspekte tadašnjeg društvenog života, pa tako i na književnost i kulturu: i književnost je bila ustaška, i kultura je bila ustaška, pa je onda i književna kritika bila ustaška, a ako je već bila ustaška, to je onda isključiva, šovinistička, posve nevrijedna i nevažna, smeće koje treba zaboraviti, spaliti na lomači... Naravno da

formalizma, spominjući Ejhenbauma i Mukarovskog, i čini to uopće prvi u hrvatskoj kritici, kada Antun Barac objavljuje svoje eseje o slobodi šutnje i književnim komarcima, kada se Zvonimir Katalenić snažno zalaže za estetički kriterij kao osnovni kriterij za ocjenu književnog djela... onda su to za mene dovoljni signali za razbijanje monolita, za pomniji uvid u građu, za sumnju, ponavljam, za sumnju... A

Književna povijest nije katalog crno-bijelih slika

bice proze. Objavili ste tri knjige književno-povijesnih ogleda, studije i rasprave. Recite nam koje ste teme i fenomene proučavali u svome književnopovijesnom radu?

Književnopovijesni rad neodvojiv je od kritičkog, razdvojiti kritiku od književne povijesti potrebno je još valjda samo za studente na katedrama književnosti... za samo napredovanje cijelog posla i struke to nema nikakve veze. Što je od toga važnije, koji je aspekt kojemu nadređen, i je li uopće -tko bi znao, i koga briga. To je staro pitanje, nešto poput dileme za teorijsku dokolicu. Mene više zanima kako književnokritičkim/povijesnim rezovima pokazati poseban svijet koji nam tumači svijet oko nas. Usput je dobro doživjeti i istraživačku avanturu, zagrebat i ispod nepoznatog svijeta još uvijek neodređene poetike, zapaliti baklju u arhivima, rasvijetliti vrijeme i mjesto... Ako baš želite konkretan krug tema, onda je to proza, drama i kritika od realizma do danas, što se vidi i po temama mojih knjiga i tekstova izvan knjiga. Poeziju nisam doticao, ali ona dotiče mene. Jedino kada nju čitam, nemam u oku analitički pribor, ne zasijecam po okomicama i vertikalama, ne ponašam se kao profesionalni čitač, kao stroj za atomizaciju i sintezu. Možda bi poeziju uopće trebalo ostaviti na miru, jer je savršeni književni oblik. Naravno, kada je savršena. To nema veze s afinitetima. Da sam htio više bih

Nije bilo nikakvih zapreka, trebalo se samo odlučiti, pročitati ondašnju bogatu periodiku, pročitati gotovo tisuću kritičkih napisa, analizirati, tipologizirati, smjestiti korpus u povijesnu perspektivu, sve ono što književni povjesničar/kritičar inače čini... dobar dio toga započeo je i odredio Stanko Lasić u jednoj od najvažnijih knjiga u hrvatskoj znanosti o književnosti, a to je treća knjiga njegove *Krležologije* u kojoj se, kako je poznato, bavi književnošću i kulturnim životom za NDH. Najvažnijoj - ponavljam - jer je posrijedi knjiga hrabrosti, odlučnosti i intelektualne lucidnosti, unutra je i arheologija znanja i originalnost pristupa. Tamo zapravo sve piše, ja sam samo protutnjao meandrima koje Lasić nije stigao dokrajčiti, jer pojedinac ipak ne može sve. Primjerice, budući da Lasić nije mogao doći do primjerka HIBZ-ova *Književnog tjednika*, jer je u vrijeme dok je on radio na *Krležologiji* (1980-te godine) pristup tome periodiku bio onemogućen, to sam onda pokušao ja, pronašao primjerak u privatnoj zbirci Dragutina Tadijanovića, i tako pomalo dok se sve nije sklopilo u niz od sedam izabranih naslova preko kojih sam tražio način da definiram književnokritički profil tih četiriju ratnih godina. Rubno sam dotaknuo i tadašnji književni život, ali samo rubno. Najveći je problem s proučavanjem toga razdoblja, napose unutar književnoznanstvenih krugova, što se njemu

nije tako. Mene su zanimale tzv. pukotine u monolitnoj slici o tome razdoblju, mjesta drukčijeg odnosa prema svijetu i čovjeku, mjesta u kojima nije vladala mržnja, mjesta - uvjetno rečeno - slobode u neslobodnom poretku. Otud i naslov knjige - *Prostor slobode* - naslov koji je već takav kakav jest osuda ustaškog režima i rigidnih htijenja i postupaka ustaške vlasti, jer sve što je

Nešto što postoji toliko godina koliko postoji DHK, ili Matica hrvatska, treba jednostavno da i dalje postoji, bez ikakvih dodatnih upitnika o smislu i svrsi

ostalo ljudima od pera u to vrijeme - kad su shvatili da to nije ona Hrvatska koju su željeli - bio je njihov ispovjedni prostor, intimni prostor u novinama i časopisu gdje su mogli pobjeći, skloniti se od strašne svakodnevnice, izolirati se ispisujući - između ostalog - i književnokritičke retke. To je jedino što im je ostalo, jer na vanjske događaje vanjskim sredstvima nisu nikako mogli utjecati. Preko svojih tekstova to su ipak mogli, makar malo, makar sasvim malo, makar i iz očajja-u kojem se rađa slobodna misao. Kada Milivoj Magdić u jeku rata tvrdi u tjedniku *Spremnost* da je Thomas Mann moralno uzoran europski pisac, kada Jakov Ivaštinović izvještava o aspektima ruskog

sumnja je dovoljna. Tako da, ako niste pročitali knjigu, a idete suditi prema njezinu naslovu, mogli biste - napose ako niste dobrohotni - pomisliti upravo obrnuto od onoga što u njoj piše. A o knjigama, valjda ćemo se složiti, treba suditi tek nakon što ih se pročita, bez preduvjerenja i tendencije. Nažalost, neki - *nomina odiosa*... - koji su se oglašili o toj mojoj knjizi učinili su upravo tako, a to, nažalost, nije samo njihov problem. Smetnuli su s uma da književna povijest nije završen i konačan katalog crno-bijelih slika, i da uvijek postoji, na temelju objektivnih istraživanja nepoznate građe, mogućnost drukčijih pogleda i stvaranja nove mreže vjerodostojnijih odnosa.

Jedan ste od autora, uz Vlaha Bogišića, Ladu Čale-Feldman i Deana Dudu, „Leksikona hrvatske književnosti“ (Naklada Ljevak, Zagreb, 1998.). Približite nam rad na tom projektu.

Ideja je bila Bogišićeva, on je inače imao svojedobno dobrih ideja, ali rijetko je koju ostvario. Ovu je ostvario, jer nitko od nas, barem koliko ja poznajem ostalih dvoje kolega plus samoga sebe, nije takav da bi na pola puta odustao od pokrenutog projekta. Sastajali smo se u prostorijama Leksikografskog zavoda, redovito iz tjedan u tjedan gotovo punih godinu dana, čitali naglas vlastite tekstove, zajednički komentirali, unosili ispravke, pa zatim

nastavak na str. 4

nastavak sa str. 3

opet sve čitali dok nismo bili zadovoljni pojedinom natuknicom. Taj mi je rad ostao u najboljem sjećanju, jer smo se dobro slagali, bili smo puni entuzijazma i vjere u to što radimo, mislili smo da ispunjavamo neku važnu misiju, a tako je naposljetku i ispalo. Cilj je bio napisati prvi hrvatski, makar i mali leksikon hrvatske književnosti (100 natuknica po 100 redaka), jer do tada nije bilo publikacije s tim imenom - hrvatski pisci bili su skriveni unutar jugoslavenskih referentnih priručnika. Nakon našeg leksikona uslijedio je *Leksikon hrvatskih pisaca* (Školska knjiga, 2000.), a u novije vrijeme i *Leksikon Hrvatska književna enciklopedija*. Činjenica je ipak da je naš leksikon prvi nacionalni književni leksikon u duvoj i bogatoj povijesti hrvatske leksikografije, i ne mogu reći da zbog toga nisam ponosan.

Bili ste stanovito vrijeme i izvršni urednik Matičine edicije Stoljeća hrvatske književnosti. Kakve uspomene, sjećanja i iskustva nosite iz te kratke dionice svoga stručnog angažmana?

Stoljeća hrvatske književnosti važna su edicija, umnogome bolja od Pet stoljeća hrvatske književnosti, s kojima se obično uspoređuju. Tekstovi u SHK su filološki i tekstološki bolje obrađeni, iako i tu ima prijepora... uvodni tekstovi su uglavnom pisani prema najvišim stručnim standardima i u skladu s modernim dostignućima znanosti o književnosti. Dakako, ima i ponešto promašenih knjiga, ali je takvih promašaja znatno više u PSHK. Bilo kako bilo, bolje od SHK trenutno nemamo i zato je dobro da se ta edicija nastavi i dalje. Sukob koji je nastao prije nekoliko godina između glavnog urednika i Matičine uprave još je jedan primjer kako se interpersonalni problem podiže na razinu općeg, sustavnog problema. Do svega toga nije trebalo doći, posebice stoga što se i nakon razlaza nije uspjelo postići da se tiska 10 do 12 knjiga godišnje, koliko je zahtijevano od starog uredništva, a što je - smatram - posve nerealno zahtijevati uz stalni pritisak. Tekstološki/filološki posao, posebice na izdanjima tekstova tzv. starije književnosti, nije moguće normirati, pa prema tome niti određivati neke stroge rokove.

Puno duže bili ste usredotočeni na „Vijenac“, kulturni dvotjednik Matice hrvatske. Od 1999. ste bili zamjenik glavnoga urednika, a potom, od 2002. do 2008. glavni urednik. Pisali ste uvodnike koje ste objavili u knjizi „Gorenje naroda“ (Ex libris, Zagreb, 2008.). Približite nam svoje uredništvovanje u „Vijencu“ tijekom kojega je bilo jamačno svakakvih zgoda i nezgoda, dilema i turbulencija?

Da, gotovo deset godina u *Vijencu*, komad života. Iako mi je *Vijenac* ponešto oduzeo vremena za pisanje doktorata, recimo to tako, ono što sam dobio uređujući ga nije lako opisati u nekoliko rečenica. Dinamično vrijeme ispunjeno energijom, stalnim angažmanom kako biste dobili tekstove koje želite, svakodnevni susreti sa suradnicima, mnoštvo tekstova, knjiga, razgovora s važnim ljudima hrvatske kulture i znanosti... izniman dobitak za moje struč-

no sazrijevanje i samopouzdanje. Atmosfera u samoj MH bila je izvrsna, imao sam uglavnom potpunu podršku Matičine uprave, te veliku pomoć u njezinu nakladništvu iz čega je naposljetku nastala i Biblioteka *Vijenac* u kojoj je objavljeno 18 izvrsnih knjiga. Dovoljno je reći prva knjiga Pere Kvrčića i prva knjiga o filmu u povijesti MH, ona Peterličeva. Uspjeli smo sastaviti i objaviti *Vijenčevu* bibliografiju od 1993. do 2003., a jedno je vrijeme djelovala, u *Vijenčevoj* organizaciji, i kazališna aktivnost (monodrame u novoj Matičinoj dvorani, nastupi P. Kvrčića, Š. Guberine, M. Kohn, D. Despota). Pokrenuli smo, kao jezgru današnje tehničke službe MH, i vlastitu pripremu, okupili smo u kolumnama suradnike, najbolja imena što ih je hrvatska znanost i umjetnost tada mogla ponuditi... Nakon deset godina, cijeli se koncept pomalo zacementirao i postao opetovanje bez napretka, tako da je bilo logično predati *Vijenac* u druge ruke, iako mi je sada žao, jer ono što se poslije 2008. događalo s *Vijencem* nije bilo baš za pohvalu. Čini se da je posljednjih godina opet postignuta uređivačka stabilnost (ponešto, doduše, monotona), pa s *Vijencem* svakako treba nastaviti dalje, bez obzira što je njegova recepcija znatno slabija nego prije.

Zaposleni ste kao znanstveni suradnik u Zavodu za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU. U tu uglednu ustanovu ušli ste još 1992. Kakve mogućnosti ona pruža mladom književnom znanstveniku da proširi, produbi svoje znanstvene horizonte? U koje istraživačke projekte ste sada uključeni?

Dolazak u Akademijin zavod na Gornjem gradu bila je i ostala čast i zadovoljstvo. Posrijedi je jedna od najznačajnijih istraživačkih jedinica naše filologije, s bogatom prošlošću i istraživačkom tradicijom, s mnoštvom cijenjenih izdanja... ustanova koja posjeduje iznimnu rukopisnu ostavštinu hrvatskih pisaca bez čega je nezamislivo suvremeno istraživanje hrvatske književne povijesti. To je ustanova koja pokušava digitalizirati najznačajnije svoje ostavštine, ali ne nailazi na odgovarajuću potporu državnih resora. Nadam se da će se to uskoro promijeniti, jer stanje rukopisa Ujevića, Kamova, Gorana Kovačića, Nazora i mnogih drugih zahtijeva njihovo što skorije prebacivanje na strojno čitljive zapise. Dosad je to učinjeno s Kranjčevićem i Matošem, a Ujevićevi izvornici su napola već digitalizirani. Odsjek za povijest hrvatske književnosti, u kojem sam zaposlen, predložit će mjerodavnima u Zagrebu i državi osnivanje nacionalnog književnog muzeja kao zasebne ustanove koja bi preko sačuvanih dokumenata i osobnih predmeta naših pisaca, uz primjerenu arhitektonsku, dizajnersku i medijsku osmišljenost, postala mjesto za čuvanje i prezentaciju bogate rukopisne baštine. To ne može učiniti Akademija sama, posrijedi je projekt od nacionalnog značenja koji zahtijeva znatna novčana ulaganja i infrastrukturna rješenja, pa vjerujem da će taj prijedlog naići na razumijevanje i potporu.

nastavak na str. 15

nastavak sa str. 4

Rođeni ste u Slavonskom Brodu, negdanjem Brodu na Savi. Kad pomislimo na književni Brod odmah pomislimo i na Ivanu Brlić-Mažuranić, koja je u Brodu provela svoje najplodnije stvaralačke godine. Brođanin je, moglo bi se reći, i legendarni Tadija. U Brodu su rođeni Hugo Badalić, Tomo Matić, Josip Berković, Zlata Kolarić-Kišur, Dragutin Horkić, Vladimir Rem, Dubravka Oraić; mlađi literati Tvrtko Vuković i Nina Mitrović također su Brođani, kao i pokojni glazbenik i pisac Krešimir Blažević. Što Vam na emotivnoj i intelektualnoj razini znači Brod. Koliko Broda ima u hrvatskoj književnosti i koliko književnosti ima u Brodu?

Svi koji smo iz tzv. provincije došli u Zagreb na studij i tu ostali na neki smo način privilegirani, jer uz Zagreb u kojem smo se konačno formirali, u kojem smo odrasli i postali tzv. ozbiljni ljudi, posjedujemo i grad djetinjstva, mladosti i prvih ljubavi, grad u kojem smo se rodili... Imamo dva grada koja postaju dio našeg identiteta, barem dvije sredine u kojima se dobro osjećamo, iskustva iz rodnog grada donosimo u Zagreb, iz Zagreba prenosimo iskustva u zavičaj. Zato je svaki odlazak u Brod povratak u Zagreb i svaki je povratak u Zagreb odlazak u Brod. Poetska i pitoma priča o dva grada, nema baš veze s Dickensovom dramatikom. To je ona intimna razina o Brodu, intelektualno baš i ne znam koliko mi znači i koliko je poticajan... Inače, nisam baš poklonik kojekakvih zavičajnih klubova, pa tako ni kluba Brođana. Za sat i pol dobrom cestom eto me iz Zagreba u Brod, što će mi još u Zagrebu nekakvo brodsko korzo. Koliko znam, pokojni Vladimir Rem pokrenuo je ediciju o brodskim piscima, znam da sam i sam bio na jedan ili dva sastanka uredništva, ali dokle se stiglo s izdavanjem knjiga, moram priznati da ne znam. U tom smislu nisam baš uzoriti Brođanin, što mogu.

Nedavno ste primljeni u Društvo hrvatskih književnika, a sada ste i u uredništvu njegove Male knjižnice. Kako gledate na današnji status i poziciju Društva u hrvatskom društvu. Koliko Društvo u aktualnim konstelacijama može učiniti na promicanju hrvatske književnosti, na zaštiti i čuvanju njezine baštine?

DHK ne može učiniti ništa više od onoga što čini, možda to može činiti na drukčiji način, možda na bolji način, ne znam, ali više od ovoga danas - sumnjam... Posrijedi je, dakako, novac. U vrijeme smanjenoga dotoka novca iz zagrebačkih i državnih fondova, u vrijeme kada su potpore i otkupi knjiga i časopisa upravo mizerni, u vrijeme kada je kultura ove države tako nisko, a podsmijeh spram pjesnika ili omalovažavanje znanstvenog rada tako visoko, kada kojekakve severine dobivaju više medijskog prostora od zaslužnih književnika ili znanstvenika i kulture uopće, očekivati od Društva nekakvu genijalnu društvenu atrakciju bilo bi i nerealno i besmisleno. Pa to je udruga pisaca, i ti pisci pišu knjige, jel' tako, i njihove se knjige tiskaju, održavaju se redovite skupštine, bira se uprava, i tako redom, ne znam što bi još trebalo,

valjda da Društvo zarađuje novce, osnuje neku svoju firmu i da se samofinancira... Bi li Društvo trebalo reagirati na događaje u hrvatskom društvu, ukazati svojim mudrim proglasom na pogreške i zablude... Ne vjerujem u to, sve je to poza i isprazni glas vapijućeg u pustinji, oni koji operativno odlučuju ionako to ne žele čuti jer ih na olimpskim visinama to ne zanima. Nešto što postoji toliko godina koliko postoji DHK, ili Matica hrvatska, treba jednostavno da i dalje postoji, bez ikakvih dodatnih upitnika o smislu i svrsi, bez besmislenih tribina i kvaziintelektualnih diskusija o tome kakvo to Društvo u budućnosti želimo. Ono je takvo, jer je uglavnom uvijek bilo takvo, i takvo neka ostane.

U „Republici“, rekli smo već, pratite recentnu hrvatsku književnu produkciju, uglavnom proznu. Kako izgleda njezina vrijednosna ljestvica. Koliko ima prosječnih, a koliko iznimnih ostvaraja? Koji su to autori i naslovi koji su dosegli gornje, a možda i antologijske vrijednosne razine?

Do praktične kritike ja sam stigao preko književnopovijesnih istraživanja i tekstova, a ne preko teorijskih pogleda, iako, dakako, bez teorijske matrice nije moguće napraviti suvremeni kritički opis. Samu ocjenu djela donosite bez obzira na teorijske meandre, ali da biste se uklopili u opću spojnu komunikacijsku svijest književnog stručnjaka, morate zagledati u teorijski sklop. Želim reći da sam prvo prošao ono što bi Barac nazvao činjeničnim i doživljajnim aspektom, shvatio sam koliko je važno građu doživjeti, osjetiti, propustiti je kroz vlastitu stvaralačko-kritičku optiku, a potom je usustaviti s pojedinim teorijskim aspektom ili školom... U posljednjih dvadesetak godina pojavilo se kritičara koji nemaju nikakvo istraživačko iskustvo, što nije presudno da oni ne budu izvrsni kritičari, ali zamjećujem određeno robovanje teorijskom živom pijesku, spravljanju nadređenih modela, kalupa, ladića, kojekakvih konstrukcija, a bez poznavanja osnovnih fakata, bez opuštenosti u tumačenju i prosuđivanju, osjećam pritisak da se nešto mora napisati, a ne da se književno osjeti i kao takvo prenese potencijalnim čitateljima. No, dobro. Možda i zato što još nemamo sustavne povijesti hrvatske književne kritike koju bi trebalo konačno napisati, a što ću, vjerujem, pokušati jednog dana... Nego, Vi biste o aktualnim ljestvicama: antologijskih ostvarenja nema, zapravo ne možemo to znati, za to treba još puno Save proteći, pa da nešto što je aktualna činjenica u literaturi postane i istinska književna povijest. Osobno nisam zamijetio takve vrhunske ostvaraje. Zato bolje govoriti o sviđanju kao estetičkoj taktici: od recentnih radova, sviđa mi se proza Olje Savičević, Zorana Malkoća, Irene Vrkljan, Mirjane Dugandžije, Luke Bekavca, Berislava Vodopije i Zorana Tomića... a manje sam bio oduševljen Gavranom i posve precijenjenom kratkom prozom Tanje Mravak. Kao član ovogodišnjeg žirija za Nagradu "Gjalski", cijelo ljeto čitam pristigle prozne radove, ali Vam o tome, dakako, zasad ne mogu ništa reći.

Ivan BOŽIČEVIĆ